

ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

- 1.Відокремлені члени речення. Загальна характеристика
- 2.Відокремлений додаток
- 3.Відокремлене означення
- 4.Відокремлена прикладка

1.Відокремлені члени речення. Загальна характеристика

Відокремленими називаються другорядні члени речення, що мають особливе смислове навантаження й виділяються інтонаційно, а на письмі — комами (рідше тире). Порівняйте: У заволоченому хмарами небі не вгледіти жодної зірки (Н. Рибак).—У небі, заволоченому хмарами, не вгледіти жодної зірки. У другому реченні є ВІДОКРЕМЛЕНЕ ОЗНАЧАННЯ.

2.Відокремлений додаток

Відокремлені додатки мають значення винятку чи виокремлення, на письмі виділяються комами; виражені іменниками з прийменниками крім (окрім), опріч, замість, за винятком, на відміну від, зокрема, особливо. Наприклад: І немає нікого, окрім нас, зупиняється в ці хвилини час (Ю. Саніна).

Зверніть увагу! Додаток із прийменником замість не відокремлюється, якщо прийменник можна замінити прийменником за, порівняйте: Будь ласка, почергуй замість мене (=за мене).— Замість скарг і ниття, людина має свідомо обрати радість і рішучість діяти.

ВПРАВА 1. Знайдіть відокремлені додатки. Де потрібно, поставте розділові знаки.

- 1) Бо крім Петьки справжніх биків у нас чортма, а корів скільки хочеш (Б. Нестайко).
- 2) Там окрім заграбованих вікон нічого не було східного (М. Коцюбинський).
- 3) Що є іще крім ніжності? (О. Пахльовська).
- 4) То його викликали замість мене (Б. Нестайко).
- 5) Був навіть час, коли Олексій пробував дружину хоч чимсь крім бухгалтерії та хатніх справ зацікавити (Дара Корній).
- 6) І ті, котрі приходять нам на зміну, почують і повторять безліч раз, що від зародження і до загину ніхто крім нас! (О. Положинський).
- 7) Опріч того Соломії докучав голод (М. Коцюбинський).
- 8) В душі моїй крім видимого неба є одинадцять всячеських небес (Л. Костенко).

ВПРАВА 2. Складіть речення, у яких запропоновані словосполучення будуть відокремленими додатками. Наприклад: крім себе — У своїх невдачах не варто винувати нікого, крім себе.

наприклад Харків —
за винятком математики —
особливо морозиво —
на відміну від однокласників —

3.Відокремлене означення

Відокремлюються поширені й непоширені **означення** залежно від низки чинників:

- способу вираження означення й означуваного слова;
- розміщення означення щодо означуваного слова (означення перед означуваним словом — у препозиції, після — у постпозиції);
- кількості означень тощо.

У реченні відокремлені означення виділяються переважно комами, рідше — тире. Відокремлені означення виділяються комами в таких випадках:

Спосіб вираження	Умови відокремлення	Приклад
Дієприкмет-никовий зворот	● відокремлюється, якщо стоїть після означуваного слова. Зверніть увагу! Таке означення не відокремлюється, якщо стоїть перед означуваним словом	<i>А день, <u>налитий приємком по вінця</u>, минав мені (І. Жиленко).</i> Порівняйте: А <u>налитий приємком по вінця</u> день минав мені.
	● відокремлюється, якщо стоїть перед означуваним словом і має обставинний відтінок (до нього логічно поставити питання і означення, і обставини). МОВОХАКЕР Речення із таким означенням можна перетворити на складнопідрядне з означальною (Повітря, яке було сповнене..., викликало...) та обставинною причинною (Повітря викликало апетит, бо було сповнене...) підрядними частинами	<i><u>Сповнене ароматом кулінарних шедеврів</u>, повітря в кімнаті викликало у присутніх неймовірний апетит.</i>
Кілька прикметників чи дієприкметників	● відокремлюються в постпозиції, якщо є препозитивне означення. Зверніть увагу! Якщо препозитивного означення немає, постпозитивні відокремлюються за бажанням автора	<i><u>Звичайна</u> хмара, <u>сіра і осіння</u>, пропише раптом барви золоті (Л.Костенко). Порівняйте: Хмара <u>сіра й осіння</u> закрила півнеба.</i> Іншими словами – перед відокремленим означенням СІРА Й ОСІННЯ стоїть інше означення ЗВИЧАЙНА (у препозиції)
Прикметник, дієприкметник, дієприкметниковий зворот	● відокремлюється, якщо стосується особового займенника і стоїть у будь-якій позиції щодо означуваного слова	<i><u>Напівживий</u>, він їй дивився вслід (О. Пахльовська).</i>
Прикметник, дієприкметник, дієприкметниковий зворот	● відокремлюється, якщо стосується випущеного означуваного слова в неповному чи односкладному	<i>Безмежжя! <u>Зачарований тобою</u>, пливу в тебе! (Є. Маланюк).</i>

	• відокремлюється, якщо відірване від означуваного слова іншими членами речення	<i>Летється пісня на просторі, вільна, сильна, наче море... (М. Мозговий).</i>
Іменник у непрямих відмінках (з прийменником чи без нього)	• відокремлюється для підкреслення змістової ролі в будь-якій позиції щодо означуваного слова	<i>Так не огляділися, коли минув місяць — надійшла уже справжня осінь, з прозорим небом, з ранішніми морозами, з інесем на травах, з павутинням на всьому (Іван Багряний).</i>
Порівняльний зворот (уводиться в речення сполучниками як, мов, немов, ніби, наче, неначе)	• відокремлюється в будь-якій позиції щодо означуваного слова • не відокремлюється, якщо входить до складу фразеологізму	<i>А мені ж, може, просто хочеться щастя, тугого й солодкого, як шоколад (Л. Костенко).</i> <i>До кімнати зайшов мокрый як хлющ Микола.</i>

Тире виділяються:

- 1) кілька непоширених означень, що стоять у кінці речення: Пив я воду, пив холодну із криниці — **срібнодзвонну, срібноплинно-проліскову** (Б. Олійник);
- 2) означення, виражені інфінітивом, якщо перед ними можна вставити **а саме**: У мене здавна була заповітна мрія — **побачити океан**.

ВПРАВА 3. Підкресліть у реченнях відокремлені означення. Перебудуйте речення так, щоб відокремлені означення стали невідокремленими.

Наприклад: Цвіте земля, **задивлена в свободу** (Л. Костенко). — Цвіте **задивлена в свободу** земля.

- 1) Ти граєш і не музику, а ніч, обвітрену століттями розлуки (О. Пахльовська). —
- 2) Сама собою річка ця тече, маленька річечка, вузьенька, як долоня (М. Вінграновський). —
- 3) Запах яблуні сохне — солодкий, важкий, осінній (М. Кіяновська). —
- 4) І раптом Віталій застиг, закам'янів, задивлений кудись у море (О. Гончар). —
- 5) Мої дні тепер течуть серед степу, серед долини, налітої зеленим хлібом (М. Коцюбинський). —

ВПРАВА 4. Підкресліть у реченнях усі означення. Де потрібно, поставте розділові знаки.

- 1) Інші ходитимуть люди, інші кохатимуть люди добрі ласкаві й злі (В. Симоненко).
- 2) Вони сиділи на млиновім колі такі прекрасні й юні, як весна (В. Сосюра).
- 3) Буде як острів в зеленому морі плащ мій простелений на траві (О. Ірванець).
- 4) Зморений страхом безсонням і холодом Олег заснув (Ю. Мушкетик).
- 5) І мій друзяка розімлілий від гордості повільно йде на місце. Сівши за парту, Ява кілька хвилин мовчить, поки не вляглися почуття викликані похвалою вчительки (В. Нестайко).
- 6) Той мотив мені і досі ще лунає незабутній, неповторно переливний (Б. Олійник і. ;
- 7) Не дуже вслухався в розмову, достатньо було мелодики голосів веселих та безтурботних (Дара Корній).
- 8) Повернувся до табору уже тоді, як здалеку почув дзвінкий Наталчин сміх веселий розкотистий (Іван Багряний).

МОВОХАКЕР У тестах ЗНО трапляються завдання визначити складнопідрядне речення, у якому підрядну частину можна замінити відокремленим означенням, наприклад: *На стіні висів рушник, який старанно вишила Оксана.*— На стіні висів рушник, *старанно вишитий Оксаною*. Виконуючи подібне завдання, пам'ятайте, що в українській мові обмежено вживаються активні дієприкметники на -уч(ий)/-юч(ий), -ач(ий)/-яч(ий). Тому не вдасться переробити на речення з відокремленим означенням, наприклад, таке: *Він дивився на людей, що йшли вулицею*. Його можна замінити іншим варіантом, зокрема: *Він дивився на перехожих*.

ВПРАВА 5. Де можливо, перетворіть складнопідрядне речення на речення з відокремленим означенням.

- 1) Люди, які користуються Інтернетом, мають багато можливостей.
- 2) Око милували дерева, які минулого року посадили мої батьки.
- 3) Твір, який написав Олег, виявився найкращим у класі.
- 4) Приємно було дивитися на дітей, які старанно малювали.
- 5) Людство відповідає за проблеми, які спричинило забруднення довкілля.
- 6) Діти пишалися експериментом, який провели на уроці біології.

4. Відокремлена прикладка

Відокремлюються поширені й непоширені прикладки, на письмі виділяються *комам* або *тире*.

МОВОХАКЕР Оскільки прикладка — це різновид означення, умови відокремлення в них схожі.

Комою відокремлюється:

- Поширена прикладка, що стоїть після означуваного слова: *І Грицько, хлопець неабиякої крутої вдачі, скорявся* (Іван Багряний).
- Поширена прикладка, що стоїть перед означуваним словом і має обставинний відтінок: *Активний волонтер, Сергій Притула не словом, а ділом підтримує українських воїнів*.
- Поширена чи непоширена прикладка, що стосується особового займенника: *І хто він, цей вітер*, звідки? (О. Пахльовська).
- Прикладка, уведена словами *тобто, або, чи* (у значенні *тобто*), наприклад, *особливо, на ім'я, -а прізвище, як-от, а саме:*
У журбі отакій і подружжися Давид з одним австріяком, на ім'я Стах (А.Головко);
Здавна символом сімейного щастя в Україні вважається чорногуз, або лелека. (Не варто плутати з реченнями, у яких або сполучає однорідні члени речення, наприклад: *За очеретом ховається чорногуз або чапля*).
- Прикладка, що починається словом *як* і має обставинний відтінок. Якщо відтінку причиновості немає, а *як* можна замінити на *у ролі кого/чого*, коми не ставимо. Порівняйте: *Як* (завдяки чому?) *талановита поетеса*, Леся Українка увійшла в історію світової літератури.— Леся Українка відома *як* (у ролі) поетеса.

Тире відокремлюється поширена прикладка в кінці речення, що має уточнювальне значення (перед нею можна вставити *а саме*): *Вона купила свій улюблений напій — какао з корицею та зефіром*.

ВПРАВА 6. Знайдіть у реченнях відокремлені прикладки, підкресліть їх. Поставте пропущені розділові знаки.

1. Вони ті крила не з пуху-пір'я а з правди чесноти і довір'я.
2. У долоні у Марії місяць золотий горіх.
3. Папір мій зловорожий друг і тут мені завадить.

4. Вся вона ця іржава сталева гора повна загадок таємниць умовних знаків, яких навіть Віталікові не розгадати.
5. Це ж я твій брат до тебе по-рідному промовляю.
6. Він був той сад ще зовсім молодий.
7. Ігор та його дружина Орися добрі люди, у яких зупинився, геть інші, не схожі на його оточення.
8. Не шкодуй добра мені людині.
9. На порозі гість веселий дощ блакитний весняний...
10. Син білявого дня і чорнявої ночі вечір-мулат підійшов до порога.